

Büntetőjogi oktatás a felsőfokú rendészeti képzésben

SCHUBAUER László

A tanulmány a rendvédelmi szakemberek (rendőrség, határőrség, vámhatóság, büntetés-végrehajtás stb. számára képzett tisztek) büntetőjogi képzésének rendszerét mutatja be, és összehasonlítja a joghallgatókéval. A képzési idő, az oktatott témakörök, a tankönyvek összehasonlításával a szerző megállapítja, hogy a rendvédelmi hallgatók és a joghallgatók büntetőjogi képzése megegyezik (kompatibilis). A szerző ír a hallgatók gyakorlati képzésének problémájáról is. Megállapítja, hogy több módszert kipróbáltak azért, hogy a hallgatók ne csak elméleti, hanem gyakorlati ismereteket is szerezzenek az egyetemen. Véleménye szerint az ismertetett módszerek egyike sem vezet jó eredményre. A hallgatók nem képesek együtt alkalmazni a büntetőjogi, büntető eljárásjogi, kriminalisztikai ismereteket, és erre az egyetemen nem lehet megtanítani őket. A szerző úgy gondolja, hogy – a jogászokhoz hasonlóan – szükséges a rendvédelmi szakemberek egyetemi tanulmányok utáni gyakorlati képzésének bevezetése.

A büntetőjogi oktatás múltját a felsőfokú rendészeti képzésben a 2011. december 31-én a Nemzeti Közzolgálati Egyetembe integrált Rendőrtiszti Főiskolán 1971 és 2011 között folytatott oktatótevékenység jelenti, az oktatás jelenlegi helyzetének áttekintéséhez a jogutódként 2012. január 1-jén megalakult Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kara Bűnügyi Tudományok Intézetének Büntetőjogi Tanszékén folytatott oktatómunka bemutatása szükséges. Magam több mint harminc éve veszek részt az intézmény keretén belül a büntetőjogi oktatásban, tehát nézzék el nekem, hogy személyes tapasztalataimat, véleményemet is tükrözi jelen ismertető.

A büntetőjogi képzésünk – általános jellemzőit, rendszerét, céljait tekintve – döntően azonos az egyetemeken jogi karainak képzéseivel, ugyanakkor a megrendelők speciális igényeiből, valamint az itt végzett hallgatók sajátos helyzetéből következően a jogi kari képzéstől eltérő jellegzetességekkel is rendelkezik.

Büntetőjogi képzésünk általános jellemzői

Büntetőjogi oktatás az intézmény minden tagozatán, minden szakon folyik, a katasztrófavédelmi és biztonsági szakirányok kivételével egységes követelményrendszer alapján történik, figyelemmel arra, hogy a büntetőjog a bűnügyi tudományok rendszerében meghatározó jellegű, alapozó tantárgy, melynek készség szintű ismerete szükséges, hogy a hallgatók a többi tantárgyat (kriminalisztika, kriminológia, büntető eljárásjog stb.) megfelelően képesek legyenek elsajátítani.

Az egyetemi büntetőjogi oktatással fennálló alapvető hasonlóságát az oktatott tárgy azonossága adja. A büntetőjog-oktatás keretében a tételes jogi rendelkezéseken (a mindenkor hatályos Btk. oktatásán) felül az egyetemi büntetőjogi oktatással azonos mélységben kerül sor a büntetőjog-elmélet és a jogalkalmazói gyakorlat oktatására is.

A büntetőjogi oktatás struktúrája a Rendőrtiszti Főiskola megalakulása óta követe – és jelenleg is követi – az egyetemi jogi karok büntetőjogi képzésének struktúráját, azaz a mindenkor hatályos Btk. általános és különös részének anyagát egyaránt 2-2 – összesen tehát 4 – félévben sajátítják el a hallgatók a klasszikus egyetemi metódus szerint, tehát az évfolyam egésze számára megtartott előadásokon átadott anyagot a hallgatók kiscsoportos foglalkozásokon – szemináriumon és gyakorlatokon – dolgozzák fel. Sajátosságként jelentkezik, hogy a 4 féléves képzést kiegészíti egy 5. félév is, amelyben záróvizsga-bevezető gyakorlatok keretében a hallgatók jogesetek feldolgozásával frissítik fel a korábbi félévekben elsajátított anyagot, és egyben némi jártasságot szereznek a jogesetmegoldásban is, amely a záróvizsga önálló részét jelenti. A képzés során a 2–5. félévben kollokvium, a 6. félévben aláírás a számonkérés formája. A képzést záróvizsga zárja le, melyen a hallgatók általános részi, különös részi tételeket húznak, továbbá jogeset megoldásával adnak számot elméleti és gyakorlati tudásukról.

Bár a képzési idő a kezdetektől változatlan, az egyes félévekben a képzésre fordított óraszám az elmúlt három évtizedben az oktatási rendszer különböző reformjai, így a bolognai rendszerű képzésre történő áttérés érdekében lezajlott tantervi átalakítás nyomán összességében 25%-kal csökkent. Az óraszám csökkentésére annak ellenére került sor, hogy a magyar büntetőjogban az elmúlt évtizedekben az új társadalmi-gazdasági viszonyok védelmére alkotott új tényállásokkal jelentősen növekedett az oktatott törzsanyag részét képező bűncselekmények száma. Az elmúlt időszakban ráadásul nem csupán a tényállások száma, hanem a szabályozási módszer is változott, a jogalkotó számos – oktatási szempontból – meglehetősen nehezen feldolgozható (túl hosszú és túl bonyolult) tényállást alkotott. Az elmúlt évek folyamatos óraszámcsökkenését kismértékben kompenzálja a 2013/14-es tanévtől bevezetésre kerülő új tanterv, amely alapján a teljes óraszám 180 órára növekszik.

Az oktatott törzsanyag témakörei az általános részi ismereteket illetően teljes egészében megegyeznek a jogi egyetemek képzési anyagával, több időszakban azonos tankönyvből tanultak a Rendőrtiszti Főiskola hallgatói és más egyetemek joghallgatói. (Említhető az 1980-as években a BM Könyvkiadó által megjelentetett *Magyar Büntetőjog – Általános rész* című tankönyve, vagy napjainkból Blaskó Béla professzor úr *Magyar Büntetőjog – Általános rész* című tankönyve, melyet több jogi karon használnak.)

A különös részi törzsanyag a képzési sajátosságoknak megfelelően tágabb, mint az egyetemi oktatás törzsanyaga. Példaként állítható a katonai bűncselekmények köre, melyet ismereteink szerint egyetlen más magyarországi jogi fakultáson sem oktatnak, hallgatóink speciális jogállása viszont számunkra megkerülhetetlen témává teszi. Ugyanígy említhetjük az egyes speciális oktatási szakirányok igényeiként felmerülő bűncselekmények körét, így a vám- és jövedéki igazgatási szakirány igényeire tekintettel a jövedékkel visszaélés elősegítése, vagy éppen a bélyeghamisítás témakörét, a

gazdaságvédelmi nyomozó szakirány igényeinek megfelelően a gazdaság büntetőjogi védelmét biztosító tényállások legszélesebb körét.

A jogi kari büntetőjogi oktatással fennálló hasonlóságot jól példázza az is, hogy diplomát szerző hallgatóink életpályájuk során viszonylag nagy számban válnak különböző jogi fakultások hallgatóivá, ezen hallgatók tantárgy-beszámítási kérelmeinek pozitív elbírálása jelzi, hogy oktatásunk formailag és tartalmilag is kompatibilis az egyetemi büntetőjogi oktatással.

Az RTK büntetőjogi oktatásának sajátosságai

Büntetőjogi oktatásunk sajátosságainak alapját a végfelhasználóval, a végzősöket foglalkoztató rendvédelmi szervekkel fennálló szorosabb kapcsolat jelenti. Míg a jogi egyetemek számára a munkaerőpiac nem küld közvetlen üzenetet képzésük tartalmi követelményeit illetően, addig az RTK számára nagyon direkt igények fogalmazódnak meg a képzés tartalmát, sőt esetenként formáját illetően is. Ez számos pozitív és negatív következménnyel is jár az oktatás folyamatában.

Oktatási szempontból a legkellemesebb eltérés az egyetemi büntetőjogi oktatáshoz viszonyítva a hallgatói motiváltság magasabb foka. Míg a joghallgatók jelentős része nem büntetőjogi jogalkalmazóként képzeli el egyetem utáni pályafutását, sőt az esetek jelentős részében nem is tudja, hol fog majd elhelyezkedni, a mi hallgatóink a sikeres felvételtől kezdve nagy valószínűséggel számolhatnak azzal, milyen munkát fognak végezni, tehát már tanulmányaik során tudhatják, hogy mely tudományterületek ismereteire lesz szükségük pályakezdő rendvédelmi tisztként. Ez a körülmény már a képzés folyamatában komoly motivációs tényezőt jelent azon hallgatóknál, akiknél a végzés után a büntetőjogi ismeretek a napi munka elengedhetetlen részét képezik. Létezik ugyanakkor néhány olyan szakterület (büntetés-végrehajtási, határrendészeti szakirány) ahol a hallgatók a végzést követően csak áttételesen találkozhatnak a büntetőjoggal, ezen szakterületek hallgatói számára csak a záróvizsgán való megfelelés motiválja a tantárgy elsajátítását. Mindezek következtében ezeken a szakirányokon a záróvizsga-eredmények is egyértelműen jelzik a hallgatói motiváltság alacsonyabb fokát.

Azok a fogadó szervek, melyeknek keretében a végzős hallgatók közvetlenül nem foglalkoznak büntetőjogi jogalkalmazással, kevésbé érdekeltek abban, hogy hallgatóik az egységes diploma megszerzése érdekében „felesleges” ismeretek megszerzésére fecséreljenek indokolatlanul sok időt, ezért időről időre megfogalmazzák azon igényüket, hogy a büntetőjogi oktatás követelményrendszere térjen el az átlagostól, vegye figyelembe, hogy a szakirány végzősei a megszerzett büntetőjogi ismereteket nem hasznosítják közvetlenül. E lobbitevékenység eredményének tudhatjuk be, hogy a katasztrófavédelmi, valamint a biztonsági szakirány hallgatói eltérő tematika alapján tanulják a büntetőjogot, és itt kell említeni azt a fájó változást is, hogy a korábbiakkal ellentétben 2016-tól a büntetés-végrehajtási szakirányos hallgatók nem záróvizsgáznak büntetőjogból. Véleményem szerint ez a látszólag logikus lépés valójában az adott szakirány diplomájának értékvesztését jelenti, hiszen korlátozza a diploma megszerző-

jének mobilitását a rendvédelmi szervek rendszerében. (Ez persze csak a dolgozónak jelent hátrányt, nem a foglalkoztató rendvédelmi szervnek.) Ide kívánkozik a megjegyzés, hogy az elmúlt évtizedekben több esetben került sor a rendészeti szerveknél olyan tömeges méretű átszervezésre, amelynek következtében egyes területeken feleslegessé vált munkatársakat tömegesen irányítottak át más szakterületekre. Ez a belső munkaerő-átcsoportosítás azonban csak akkor működik, ha a megszerzett diploma – egyebek mellett – azonos büntetőjogi tudást takar valamennyi szakirányon.

Büntetőjogi oktatásunk legfontosabb – lényegi – sajátossága, hogy a karunkon végzett hallgatók a diplomaosztó után a különböző rendészeti szerveknél minden további képzés nélkül azonnal megkezdik szakmai munkájukat. A rendészeti felsőoktatással összekapcsolódóan nem alakult ki tehát olyan képzési mechanizmus, mint a klasszikus jogalkalmazói pályákon, ahol a diploma megszerzése után a végzett fiatalok 2-3 évig ügyészségi, bírósági fogalmazóként vagy ügyvédjelöltként tulajdonképpen csak kiegészítő munkát végeznek, és van idejük megtanulni a szakmát anélkül, hogy igazi felelősség hárulna rájuk munkájuk során. Ez a tanulási folyamat az egyetemen megszerzett elméleti ismeretek kiegészítését jelenti a gyakorlati jogalkalmazáshoz szükséges formai és tartalmi ismeretekkel. Meg kell például tanulni a belső ügyviteli szabályokat, a formai követelményeknek megfelelő okiratok készítését (jegyzőkönyvek, határozatok stb.), továbbá tartalmi oldalról meg kell ismerni az adott szakterületet érintően az irányadó jogalkalmazói gyakorlatot, így az irányadó bírói döntéseket, vagy éppen a szervezeten belüli állásfoglalásokat, iránymutatásokat, és ami a legfontosabb, meg kell tanulni együttesen alkalmazni a különböző tantárgyak (így a büntetőjog-alkalmazásban a büntetőjog és a büntető eljárásjog, kisebb mértékben a kriminalisztika) ismeretanyagát. A 2-3 éves napi gyakorlati munka mellett a jogi szakvizsga-felkészítés folyamatában elméleti képzésben is részesülnek a jelöltek, a szintetizált elméleti és gyakorlati ismeretek megszerzését szakvizsga letételével igazolják. Csupán a szakvizsga megszerzése után válnak teljes értékű jogalkalmazókká.

A jogász kollégákkal szemben a nálunk diplomázó hallgatók az adott szakterületre úgy lépnek, hogy a fogadó szervnek az esetek jelentős részében nincs arra kialakult belső mechanizmusa, hogy a pályakezdőt felkészítse az adott szakterületen szükséges speciális ismeretekre nemhogy hároméves, de kéthetes tanfolyam sincs a szükséges ismeretek megszerzésére, és az idősebb korosztály kiesése miatt a fogadó szervnél sok esetben nincs olyan szakmai gárda sem, amely – mondjuk egy jól működő mentorrendszer keretében – több évtizedes szakmai tapasztalatainak átadásával segítené a friss diplomást a hatékony munkavégzéshez szükséges, előzőekben vázolt elméleti és gyakorlati ismereteket szintetizáló tudás megszerzésében. Röviden összefoglalva a helyzetet: a nálunk végzett hallgatóknak a végzésük pillanatában készen kell állniuk arra, hogy egyenrangú partnerei legyenek – mondjuk egy kihallgatás során – a gyanúsítottat képviselő, 5+3 évet tanult és jogi szakvizsgával rendelkező ügyvédnek.

A megrendelők természetesen szembesülnek a pályakezdők ismereteinek előzőekben vázolt, szükségszerűen fennálló elégtelenségével, és kritikáikat kézenfekvő módon az oktatással szemben fogalmazzák meg. Évtizedek óta visszatérő észrevétel és elvárás:

az iskola bocsásson ki az elméleti ismeretekből megfelelően felkészült, és egyben a napi munka azonnali megkezdéséhez szükséges gyakorlati ismeretekkel is rendelkező végzősöket. A gyakorlatiasabb oktatásra vonatkozó feladatszabás időről időre elhangzik a megrendelő képviselőinek szájából, utoljára éppen a belügyminiszter úr fogalmazta meg a tavalyi évnnyitó értekezleten ez irányú elvárásait.

Az oktatás gyakorlatiasabbá tételére vonatkozóan azonban nem áll rendelkezésre kész recept, az útkeresés folyamatában pedig néha látványos kudarcok is bekövetkeztek, bekövetkeznek.

Ebben a körben említhető a jogi felsőoktatásba az 1980-as évek elején bevezetett úgynevezett „komplex oktatás”, és ennek a Rendőrtiszti Főiskolán bevezetett változata, a „témacsoportos oktatás” kudarca is. Az elgondolás szerint a különböző tudományterületek ismeretanyagát a hallgató már az iskolában speciális foglalkozások keretében szintetizálja, így a korszerűsített oktatás következtében az intézmény kapuján mint jogalkalmazásra felkészített friss diplomás lép ki. A képzés azonban nem hozta meg a várt eredményt, a hallgatók nem új minőségű ismereteket szereztek, csak egy időben tanultak egy témakörhöz tartozó különböző tudományterületi ismereteket, a belső összefüggések kialakulása nélkül, illetve szintetizált ismeretek helyett csupán kétszer annyi anyagból vizsgáztak. Véleményem szerint a kísérlet kudarca azt igazolta, hogy az oktatás folyamatában, amikor az egyes tantárgyakból szerzett részismeretek még nem szilárdultak meg kellően, és nem álltak össze rendszerré, nem várható el a rendszer szintű gondolkodás képességének kialakulása. Csak miután a hallgató a büntetőjog egészét, valamint a büntető eljárásjogot, a kriminalisztikát is elsajátította, akkor várhatjuk el, hogy – némi segítséget is nyújtva ehhez – egy adott jogesetet, annak minden egyes tudományterületet érintő szempontjait figyelembe véve, képes legyen megoldani.

Az oktatás gyakorlatiasabbá tételének másik lehetséges módja az előadások anyagának gyakorlati foglalkozáson való feldolgozása is. Ez a megoldás a hagyományos szemináriumi megbeszélés helyett az anyag gyakorlati példákon keresztüli bemutatását, a hallgatókkal jogesetek megoldatásán keresztüli megértetését jelenti. A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy különösen a büntetőjog általános részi anyagával kapcsolatban meglehetősen nehéz olyan jogeseteket találni, amelyeket a különös részi tényállások ismeretének hiányában is képesek a hallgatók megoldani.

Tapasztalataim szerint az oktatás gyakorlatiasabbá tétele leghatékonyabb módjának jelenleg a 6. félévben tartott záróvizsga-bevezető gyakorlatok keretében történő jogesetmegoldás tűnik. Ebben az időszakban a hallgatók már befejezték büntetőjogi tanulmányaikat, tehát elvileg birtokában vannak a teljes elméleti büntetőjogi ismerethalmaznak, melynek segítségével egy adott jogesetet képesek eredményesen megoldani. A napi tapasztalatok ugyanakkor azt mutatják, hogy a 6. félévben a hallgatók még nem kezdték meg a záróvizsgára való felkészülést, így a korábbi félévekben részben megszerzett tudásuk nem állt össze egészszé, különösen az időben távolabbi anyagra alig emlékeznek. Ennek következtében sajnos igen gyakran a jogesetmegoldás gyakorlása helyett a tananyag részleges átismétlése, illetve a téves ismeretek kigyomlálása folyik.

Amennyiben azonban a foglalkozás eléri a valós célját, tehát a büntetőjog anyagára

többé-kevésbé emlékező hallgatók oldanak meg különböző jogeseteket megfelelő eredménnyel, akkor is le kell szögezni, hogy ez nem jelent valós felkészítést a gyakorlati jogalkalmazói munkára. Ezekben a foglalkozásokon a hallgatók a jogesetek megoldása során csak egy jogterület, a büntetőjog ismeretanyagát használják, szó sincs tehát a különböző tudományterületek, így a büntető eljárásjog, a kriminalisztika ismeretanyagának szintetizálásáról és a szintetizált ismeretek gyakorlati felhasználásáról.

Összefoglalva: az előzőekben kifejtett gondolatmenettel azt szerettem volna bemutatni, hogy bár a büntetőjogi oktatás folyamatában valóban fontos az ismeretek alkalmazására vonatkozó képesség fejlesztése, de ez csak a tanulási folyamat meghatározott fázisaiban igazán hatásos, és az egyes tárgyak oktatásának, így a büntetőjogi oktatásnak a gyakorlatiasabbá tétele sem pótolhatja az ismeretek szintetizálásának folyamatát, amely szintetizálási folyamat elmaradása kizárólag az oktatási intézményen nem kérhető számon. Véleményem szerint az egyetemi oktatásban a gyakorlati foglalkozások számának növelése – különösen az elméleti órák kárára – nem pótolja a diplomásokat fogadó szervek felkészítő munkáját, amelynek keretében a pályakezdő – intézményünkben megszerzett, de nem egy adott szakterületre specifikált – tudását az adott szakterület igényeinek megfelelő más ismeretanyagokkal szintetizált tudássá gyűrják át.

Előadásomban a karon folyó büntetőjogi oktatás jelenlegi helyzetét kívántam bemutatni, és néhány gyakorlati problémáját jeleztem, bízva abban, hogy a közös gondolkodás eredményeként esetleg jól hasznosítható megoldásokat sikerül találni a felvetett kérdésekre.

SUMMARY

The Education of Criminal Code in the Law Enforcement Higher Education

SCHUBAUER László

The study presents the criminal education of the professional police (for the police, border guarding, custom, execution of sentence, etc. trained professionals) and compares it to the criminal education of law students. The author ascertains by the education time, the subjects and textbooks, that the criminal education of the law students and the police students is identical (compatible). The author deals with the problem of the student's practical education as well. He states that many methods are tried with the aim to give students not only theoretical, but practical knowledge at the university as well. The author has the opinion that none of the methods described are leading to good scores. The students are not able to use their knowledge in criminal law, criminal procedure law and criminology in cooperation, it is impossible to train them during their university years for using them jointly. The author thinks that the practical education of police professionals after the university education is necessary similar just like in case of the lawyers.